ÇINARALTI

Sayı : 34

Kuruş 10

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUAS

BU SAYIDAKİLER:

Gençlik teşkilâtına doğru ..... Yusuf Ziya Ortaç
Harpten dipdiri ve kuvvetli bir millet olarak çıkacağız ..... H. E. Erkilet
Millî Şefimizin İzmirdeki nutkundan ..... Çınaraltı
Vatan ve ahlâk ..... Peyami Safa
Japon millet severliği (kısa hikâye) ..... Ha-Sin
Bayezit hamamı yıkılırken ..... Emin Âli Çavlı
Sıla (şiir) ..... S. Kemal Söylemezoğlu
Nemelâzımcılık ..... Kasırga
Ahmet Mithat Efendi Selânikte ..... Ali Canib Yöntem
Türküler (şiir) ..... M. Emiroğlu
Mendil ..... Hüseyin Namık Orkun
Dumanlı dağlar (şiir) ..... Halide Nusret Zorlutuna
Fikir - Kuvvet ..... Dr. M. Hakkı Akansel
Acı (şiir) ..... Edib Ayel
Uyku (şiir) ..... Emin Ülgener
Akdeniz (şiir) ..... Cemal Oğuz Öcal
Göç (roman) ..... Yusuf Ziya Ortaç
İktibaslar, seçme, güzel, şiirler..

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

CEMAL NADİ

NEVROZİN

Baş, Diş, Nezle, Grip, Romatizma

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser

İcabında Günde 3 Kaşe Alınabilir. Her Yerde Pullu Kutuları Israrla İsteyiniz.

Nisan yağmuru!

En bereketli yağmur, Nisanda yağandır.

Fakat hiç bir yağmur

Yedi Nisanda, vatandaşların ceblerine yağacak kısmet yağmuru kadar bereketli olamaz.

Eğer talih bulutu üstünüzden geçerse

Küpünüzü tam 30.000 lira ile doldurursunuz!

Millî Piyangoyu kaçırmayınız.

Yeni PUDRA RENKLERİ

önünde

KADINLARIN HAYRETİ

SİHRAMİZ BİR KOLORİMETRİK MAKİNE SAYESİNDE İSTİHZAR EDİLEN PUDRA TENİN GÜZELLİĞİNİ ON MİSLİ ARTTIRIR.

★

Teninize en uygun gelecek pudranın tam rengini veren yeni bir Kolorimetrik makina icadedilmiştir.

Bu sayede şimdiye kadar görülmemiş emsalsiz bir güzellikte orijinal pudra renklerinin istihzarına imkân verilmiştir. Bunları yalnız Tokalon pudralarında bulabilirsiniz. Bu pudra rüzgârlı ve yağmurlu havalarda bile bütün gün sabit kalır. Burnun parlamasına mani olur. Hususi ve beratlı bir usul dairesinde istihzar edilmiştir. Bu yeni Tokalon pudrasının en son yeni ve *cazip renklerini* bugünden tecrübe ediniz. Daha genç ve güzel görünüşünüz.

T. İŞ BANKASI

Küçük Tasarruf Hesapları

1942 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER: 2 Şubat, 4 Mayıs, 3 Ağustos, 2 İkinciteşrin tarihlerinde yapılır.

1942 İKRAMİYELERİ

1 adet	2000	Liralık	= 2000 —	Lira
3 »	1000	»	= 3000.—	»
2 »	750	»	= 1500.—	»
3 »	500	»	= 1500.—	»
10 »	250	»	= 2500.—	»
40 »	100	»	= 4000.—	»
50 »	50	»	= 2500.—	»
200 »	25	»	= 5000.—	»
200 »	10	»	= 2000.—	»

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

İktibaslar :

Türkiyede tarih sevgisi ve eski eserleri koruma merakı

Yazan : Emin HEKİMOĞLU

Bugünlerde gazetelerimiz bazı şehirlerde tarihî eserleri korumak için cemiyetler kurulduğunu yazıyor. Ümit ederiz ki bu cemiyetler yalnız bazı büyük şehirlerimizde değil her kasabada ve her eski eser bulunan yerlerde kurulsun. Tarih dolu ve her köşesi birer müze olan Türk yurdunun eski eserleri daha iyi saklansın ve tarih sevgisi çocuklarımıza aşılansın.

Atalarımız fethettikleri her ülkede, yerleştikleri memleketlerde kendilerinin olmıyan eserleri bile korur, o eserlere ait efsaneleri değiştirmeden kabul ederlerdi. Bu âdetle biz milletimizin hakikat severliğini ve daima doğruluktan ayrılmadığını ne iyi anlıyoruz.

Orta Asya Türkleri ana yurttan dışarıya taştıkları zaman yerleştikleri ve fethettikleri memleket halkına medeniyetlerile beraber tarih sevgisini, atalara hürmet telâkkisini de götürdüler. Kendileri de o memleketteki eserleri benimseyip korudular. Bu yüzdendir ki Hint ve Çindeki bütün mabetler zamanımıza kadar kalmış, İranın en eski eserleri bütün ilim âlemince tanınmıştır.

Selçuk Türkleri on birinci asırda Anadoluyu fethettikleri zaman Bizansın bütün eski eserlerini aynen sakladılar. Bu eserlerin yanına daha güzel ve orijinallerini yaptılar. Osmanlı Türkleri üç kıtada ellerine geçen bütün eserleri korudular. Hakikatı seven ve anlıyan bütün âlimler bunu daima takdir ediyorlar.

Hiç bir Türk kumandanı düşmandan aldığı sancak, top, çadır ve her türlü silâh ve tahtları değiştirmemiş, başka milletlerde olduğu gibi intikam hırsile askerinin ayağı altında çiğnetmemiş veya yaktırmamıştır. Yalnız düşmanın kullandığı silâh ve taht olsun her Türk onu eline geçirince kılıçla bir defa vurur ve ondan sonra kullanırdı.

Bizans'ın Anadolu ve İstanbuldaki bütün eserleri dedelerimizin bu merakı sebebile bize kadar kalmıştır. Ayasofyayı cami haline koyan büyük Türk hükümdarı Fatih Mehmet namaz kılınan yerlerdeki mozayıkları sıvatmakla iktifa etmiş ve Sen Sofya mükemmel bir tamir görmüştü.

Yine (Kariye) camiinin mozayıklarına el bile sürülmemişti. Çemberlitaş Bizansın bir zaferini gösteren bu âbide yıkılacak bir vaziyette elimize geçmiş; taşın yıkılmaması için çemberi takılmış, ve ondan sonra adı Çemberlitaş olmuştu.

Yunanistandaki bütün eserleri Osmanlı Türkleri korumuşlardı. Partenon mabedinin bir bombardımanda yıkılışı Avrupalıların daha sonraları aleyhimizde neşriyat yapmalarına sebep olmuştur. 1687 senesinde Venediklilerin harap ettikleri bu eseri sonradan yine tamir ettiren biz olduk.

Bizim olmıyan bu âbideleri elimizden geldiği kadar korurken başka milletler umumî harpte Yunanlıları kendi sıralarında harbe sokmak için Atinayı bombardıman etmişlerdi.

Viyana önlerinden Türkiye topraklarına kadar olan bütün Balkanlarda sayısız Türk eserlerinden bugün pek az kalmıştır. Camiler yıkılmış, mezarlıklar tarla veya bahçe yapılmıştır. Hattâ yer adları, köy ve şehir isimleri bile değiştirilmiştir. Türklerden kalan her şeyi değiştirmek ve yıkmak bu memleketlerde bir taassup haline girmiştir. Eline geçen eseri milliyetine bakmadan koruyan ve onu seven Türk milletidir.

Bu müsamaha bizim bir kusurumuzu değil bilâkis büyüklüğümüzü ve asaletimizi gösterir.

Bizde müzenin tesis edilmesi yenidir (1846). Son asırlardaki ihmalkârlığımız yurdumuzda çıkan en kıymetli eserlerin yabancı ellere geçmesine sebep olmuştur. Bir çok kıymetli eserler korunmamış, tamir edilmemiş, yıkılmıştır.

Cümhuriyete kadar yalnız halkın himmetine kalmış olan bu yadigârlarla şimdi Türk Tarih Tetkik Cemiyeti ve Vakıflar İdaresi meşguldürler. Daha geniş ve teşkilâtlı bir eski eserleri koruma birliği yapmak zamanı çoktan gelip geçmiştir. Bunun için müzeler tesis etmek, eski eserleri birer birer tesbit etmek, bunları tahrip edenleri sıkı takip etmek zarurîdir. Birçok yerlerde her biri birer tarihî hâdisenin hâtırası olan kale, medrese, imarethane ve konak taşlarının sökülmesine ve cami eşyalarının kaldırılmasına lâkayt kalınmıştır. 1928 de yeni Türk yazısı çıktığı zaman hemen her yerde âbideler üzerindeki en güzel kitabeler, yazlar kazıtılmış ve sıvatılmıştır. Bu affedilmez bir hatadır.

Samsun bölgesinin Lâdik, Havza, Vezirköprü, Bafra ve Çarşambada bir çok tarihî eserler vardır. Samsun şehir müzesini islâh etmek ve genişletmek lâzımdır. Müzenin oldukça eşyası vardır. Müze Etnoğrafya müzesi haline konularak zengin ve mükemmel bir hale getirilebilir. Fakat esefle söylüyoruz ki Samsunda bir müze binası yoktur. Hattâ müzenin bir memuru da mevcut değildir. Samsunda oturanların çoğunun müzede neler olduğundan beri bile yoktur.

Eski eserleri korumak ve sevr müzelerle başlar. Bu işe dört elle sarı dığımız zaman dünya tarihinin bir s veti olan bütün Türkiyeyi baştan bi bir müze haline koymak mümkünd

Müzeler ve tarihî âbideler bir m lekete büyük gelir de temin ederle İtalya, Yunanistan, Mısır harpten e bu sayede milyonlar kazanıyordu.

Türk olmanın şeref ve gururun dünyanın şu anlarında bir daha ar ken atalarımızın mukaddes emaneti mazinin kıymetli yadigârı olan ta eserleri ihmal etmiyelim.

[19 Mayıs] mecmuasında

112

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 34 — Cumartesi 28 Mart 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 10 Krş. — Cild : 2

Gençlik Teşkilâtına Doğru

Yazan : **Yusuf Ziya ORTAÇ**

Gençlik için yapılanlar pek çoktur. Fakat, pek azdır...

Yirmi yıldır, Maarif Vekâleti, hâlâ talim ile terbiyeyi birleştiremedi. Muallimimiz var, mürebbimiz yok!

Mektep, bize yalnız ders programının çocuğunu yetiştiriyor. Bunun dışında, onu elinden tutup sağa sola sürükliyen, tesadüflerdir.

Yurt bilgisi dersleri, bayarm vecizeleri ve tören edebiyatile bir nesil terbiye edilemez. Ona, hayattaki aktif rolünü — müşterek disiplin altında — mutlaka vermek lâzım.

Tekevvün devrini andıran büyük yangınlar içinde yeni bir dünya doğuyor. Hüviyetinin bütün kapıları, yabancı ideolojilerin anaforuna açık, manevî sıhhati nöbetler içinde bir nesil, bu dünyanın sahibi olamaz.

Genci, yatağından mektebine, mektebinden yatağına kadar, hüviyetini höcre höcre yaratan muasır bir milliyetçilik telkini içinde, ruhunun gizli elleirnden tutup, ayni yol üstünde, ayni amaca doğru, adım adım yürütmeli.

Ferdiyeti, bu plânlı terbiye içinde erimiş, fakat şahsiyeti millî bir varlık olarak dimdik ayakta bir nesildir ki yarının hakikî sahibi olur.

Cümhuriyet Halk Partisi, Şehzadebaşında kuracağı bin yatakli talebe yurdu ile bu büyük başarının temellerini atıyor. Sevinçle selâmlarız.

Yusuf Ziya ORTAÇ

ABONE ŞARTLARI :
Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

113

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Sayı: 34, 1 mrt 1942

"HARPTEN Dipdiri ve kuvvetli bir millet olarak çıkacağız!,,

— Millî Şefin nutkundan —

Yazan
Emekli General
H. E. ERKİLET

Millî Şef'in bu, güzel bir sözü, hayırlı bir tebliğidir; hem de memleketimizi sarmakta olan kanlı ve korkunç harp hailelerine bakarak, her ihtimali hesaplıyarak ve geleceği en doğru görerek ifade edilmiş bir müjdesidir. Onun için ona inanıyoruz. Çünkü bunlar, bizleri sadece avutmak için söylenmiş sözler veya beylik lâflar değildir: «Harp ne kadar sürerse sürsün — ki çok süreceği anlaşılıyor — bundan dipdiri ve kuvvetli bir millet olarak çıkacağımızdan eminiz». İşte Millî Şef İsmet İnönü'nün 17 mart 1942 de İzmir halkına hitaben yaptığı konuşmalarda bütün Türk milletine verdiği söz budur.

Millî Şef, bu sözile ayni zamanda Türk ulusuna mukaddes amacını da tayin etmiş oldu: «Harpten dipdiri ve kuvvetli bir millet olarak çıkmak». Filhakika Türk milletini daima var ve mesut edebilecek hedef de budur.

Türk ulusu bu harbin ne kundakçılarından ve ne de körükleyicilerinden değildir. Onun için bu harbin yıkıntıları altında ezilmek ona bir alın yazısı olamaz. Bundan başka Türk milleti tarihin ilk tanıdığı en büyük uluslardandır. Bu sebeple bu harpten dipdiri ve kuvvetli çıkabilmek için lâzım olan hak, istidat, tecrübe ve vasıflara tamamile maliktir. Onun için Millî Şefi ona harpten dipdiri ve kuvvetli bir millet olarak çıkmayı müjdeliyor ve bize inan vermek için de «Bundan eminiz» diyor.

Türk milleti yabancı millet ve ülkeleri hükûm ve nüfuzu altına almak ve başkalarının haklarını benimseyip gasbetmek fikir ve hevesinde değildir. O yalnız kendi hürriyet, kalkınma ve istiklâlini istiyor. Türk milletinin mukaddes hedef ve gayesi budur. Ayni zamanda, küçük veya büyük, diğer milletlerin istiklâl ve hürriyetlerine, kendimizinki kadar riayet etmeği şiar edinmişizdir. Bu sebeple Türk milletinin kalkınarak kuvvet bulması hiç bir milletin ziyanına olamaz; bilâkis Avrupa ve Asya medeniyetlerinin pâyidar olması ve dünya sulhunun kabil olabildiği kadar uzun sürmesi için —Millî Şefimizin dedikleri gibi — Türk ulusunun bu harpten «Dipdiri ve kuvvetli bir millet olarak» çıkması lâzım gelir.

Türk ulusunun, bu hedefine erişmek için «İçeride milletçe hazır» bulunmayı bilmesi ve güdücülerine «inanması» lâzımdır. Millî Şef'in millete tavsiyesi işte budur.

Fakat kendisi emin olabilir ki millet hazırdır, ve bu büyük tarihî ana baba günlerinde Şeflerine bağlılığını müdriktir. Millî Şef, Türk milletinden bütün istiyeceklerini onda bulacağına nasıl emin olabilirse Türk milleti de, Millî Şefinin ona lâyık ve müstahak olduğu talihi vereceğine kanidir.

Türk milleti, barışsever olmasına rağmen icap ederse döğüşmekten çekinmiyecek ve Millî Şefin dediği gibi «Harpten kaçınmak mümkün olmazsa» yurda olan borcunu «şerefle ve haysiyetle» ödiyecektir. Bunun için Millî Şefle beraber tekrarlıyoruz :

«Bahara güvenle, kuvvetli olduğumuzu bilerek ve güzel hislerle çıkıyoruz. Kuvvetimiz yalnız silâh kuvveti değildir. Karar ve iman kuvvetidir.»

H. E. ERKİLET

Millî Şefimizin
İzmirdek inutkundan

Millî Şefimiz İsmet İnönü

Millî Şefimiz İsmet İnönü İzmirlilere hitaben bir konuşma yaptılar. Bu konuşmada memleketin, genel durumunu aydınlatan, gençlere gideceği yolu gösteren çok büyük hakikatler ve hiç bir zaman hatırdan çıkarılmaması gereken direktifler vardır.

Millî Şefimiz, çocuklarımızın karakterli yetişmesindeki değeri belirterek dediler ki :

«Talebe ve ana babalar da öğretmenlere bu yönde yardım etmelidirler. Çocuklarımızın karakterli, ahlâklı olarak yetişmeleri, onların bilgili olarak yetişmeleri kadar ve hattâ ondan daha çok önemlidir. Ancak ahlâklı ve karakterli çocukların bilgilerinden memleket faydalanır. Yavrularımız memleketin ilerisi kendi ellerinde olduğunu bilerek, kudretli ve bilgili olduğu kadar ahlâklı ve karakterli olarak yetişmelidirler. Böyle bir yüksek amaç küçük yaşta mektep sıralarında zihinlerde yerleşirse sağlam olur.»

Bu veciz sözlere, çocuklarımızdaki vatan sevgisi hakkında şu çok değerli fikirleri de ilâve ettiler:

«Çocuklarımız vatan sevgisini şuurlarile koruyarak yetişmelidirler. Şimdiki zaman, bizim yetiştiğimiz zamana göre çok değişmiştir. Memleket içinden ve dışından gelen tesirler çok geniştirler. Çocuklarımız kendi nefislerine güvenli ve bütün ters tesirleri, akıntıları karşılayabilecek zihniyette hazırlanmalıdırlar. Vatanseverlik ahlâkın başında gelir. Vatansever olarak yetişmek terbiye sistemimizin temelidir. Çocuklarımızın toy zamanlarında ters akıntılara dayanmaları ve yetiştikleri çağda iyi mücadele etmeleri için öğretmenler onların zihinlerini iyi işlemelidirler. Öğretmenler de bu istediklerimizi canlandırmak için ayrıca dikkat etmelidirler.

114

Vatan ve Ahlâk

Yazan : Peyami SAFA

Millî Şef dedi ki : «Vatanseverlik ahlâkın başında gelir.»

Bu sözü çerçeveletip vatanın ufuklarına asalım.

***

İki türlü vatan sevgisi vardır: Biri, düpedüz, ferdin kendi menfaatlerine bağlılığından doğar. Vurguncu Mişon veya dızdızcı İbrahim bile bu vatanı seviyorsa, Türkiyede para daha kolay vurulduğu ve halk daha kolay dolandırıldığı içindir; obur Niko veya aç gözlü Recep bile bu vatanı seviyorsa, Türkiyede av etleri daha lezzetli, kaynak suları daha berrak, yemişler daha çeşitli olduğu içindir; Parisli fahişe Anjel veya Atinalı dansöz Eleni bile bu vatanı seviyor, toprağımızdan ayrılmak istemiyorsa, Türkiye ecnebilerin gözünde bile bir cennet olduğu içindir. Bu mânada herkes, liberal, farmason, zirgân, komünist, imanlı, imansız, ahlâklı, ahlâksız, herkes az çok vatanseverdir. Dil, din, aile, menfaat alâkanı burada kurmuştur. Vatan bunlaçoğu için bir istismar kapanıdır; asıl sevilmez? Fakat bu çeşit vatanever, ayni zamanda da bir yalansever, dolansever, parasever, vurgunsever, cansever, kızsever, karısever, içever, kumarseverdir.

Bu sevgilerden birini feda etmek zonda kalırsa vatanseverliğinden derhal vaz geçer ve Ekrem König gibi p başını Türk sınırlarından dışarıya volup gider. Söylemeğe hacet yok ve esbelli ki Millî Şef'in bahsettiği bu atan = menfaat sevgisi» değildir.

İkinci ve bunun tam zıddı bir vatan evgisi daha vardır: Ferdin kendi enfaatlerini âmmenin mutluluğu ve ahtiyarlığı lehine feda etmesi aşkınan doğar. Böyle bir aşka sahip vansever, memlekete en küçük bir zavereceğini kestirdiği zaman en büik menfaati reddeden, en büyük niti derhal tepen adamdır. Memlekeen küçük bir fayda vereceğini kesliği zaman da ona malını ve canını ir. Böylesine bir vatansever için vabir menfaat şirketi değildir. Vandaşları biribirine, müşterek kârlar den bir «içtimaî mukavele» bağlaz. Böylesine bir vatansever için tan, damarından — safiyet derecesi ne olursa olsun — tek ırkın kanı geçen, her uzvu ötekine âdeta bir uzviyet sisteminin bütün fonksiyon münasebetlerile sımsıkı bağlı, tek bir vücut gibi yekpare, içinde yalnız dirileri değil, ölüleri de yaşıyan, çünkü içinde ölüm olmıyan ebedî ve canlı bir bütündür. Milliyetçilerin anladıkları vatan, öz ve aziz vatan buna derler.

***

Böylesine vatanseverlik (yani milliyetçilik) elbette ahlâkın başında gelir. Böylesine vatansever (yani milliyetçi) olmıyan adam, şuurlu veya şuursuz, elbette aklâksızdır.

Herif «Türk tebaasındanım» diyor, Türk tebaasındandır. Fakat Türkçeyi maymunun şarkı söylemesi gibi maskara bir ahenk ve şive ile söyler; umumî yerlerde, eş, dost, ahbap, akraba hep, hep, hep Fransızca veya İspanyolca konuşur; Fransız şairi Ronsard'dan veya Corneille'den sayfalar ezbere bilir, Fuzuli'den veya Yunus'tan bir satır bilmez; mağazasına hep kendi gibilerini doldurur ve bir tek öz Türk almaz; vurguncu listesinde, kâr listesinde, refah listesinde adı birinci gelir; alış verişten başka hiç bir mâna ve ideal kıymeti bilmediği için, bu herif, lüzum gördüğü anda, sattığı mallar arasına, tereddütsüz, vatanı da sokar. Çünkü bizim anladığımız mânada vatansever değildir, fakat herkesin anladığı mânada ahlâksızdır.

***

Elbette «Vatanseverlik ahlâkın başında gelir.»

Ahlâk, ki bir insanın kendi nefsine ait her aziz kıymeti topluluk aşkına feda etmesi itiyatlarının yekûnudur; vatan, ki insan cemiyetinin temsil ettiği belirsiz ve mücerret varlık değil, millî cemiyetin temsil ettiği gerçek ve müşahhas topluluktur; kendi menfaatlerini vatan lehine feda etmeğe hazır olmıyan insandan topluluk aşkına en küçük fedakârlık, yani ahlâkî bir hareket beklenemez.

***

Tekrarlamaktan yorulmıyalım: «Vatanseverlik ahlâkın başında gelir.»

Ve bu sözü çerçeveletip vatanın ufuklarına asalım.

Peyami Safa

Kısa hikâye :

Japon Milletseverliği

Japonyanın bir kasabasında gençler askere alınıyor ve memlekette bayram ediliyormuş! Yaşlı bir kadının askerlik çağı gelmiş gürbüz oğlunu çağırmamışlar. Bundan müteessir olan ihtiyar anne askerlik odasına giderek soruyor :

— Asker olmak şerefini oğlumdan neye esirgediniz?!

— Bir kocanız, başka bir oğlunuz veya kardeşiniz var mı?

— Hayır!

— Öyleyse oğlunuz size baksın diye bırakılmıştır. Mademki başka bir kimseniz yok. Siz de yaşlısınız. Tabiî bakılmak istersiniz.

— Bundan başka bir sebep yok mu?

— Hayır!

— Demek, ben olmasaydım oğlum asker olabilecekti?

— Evet!

— Pek iyi, teşekkür ederim diyen ihtiyar kadın bunun üzerine bir köşeye çekilerek harakiri yapıyor ve oğlunu asker olmak şerefinden mahrum eden sebebi ortadan kaldırıyor.

Ha-Sin

Bayezit Hamamı Yıkılırken...

Yazan : Emin Âli ÇAVLI

İlimlerin vasıfları tetkik edilirken ekserisinin âlemşümul mahiyette olduğu görülür. Bir İngiliz ile bir Türk, bir Japon ile bir Fransız riyazi veya hükmî kaldeler ve kanunlar hakkında ayni düşünceye malik olabilirler, riyazî bir düstur, hükmî bir kanun hattâ uzvî bir hâdise ayni şekiller altında tetkik olunabilir. Fakat içtimaî hâdise, içtimaî uzviyetlerin seyir ve istihalesini takip eden tarih ayni hükümlere maruz kalamaz. Burada âlim ve müverrih kendine has bir âlem içine girmiştir. O, bütün hüviyetini teşkil eden bir kâinata gömülmüş demektir. İlimlerin birçoğunu nakil ve tercüme etmek kolaydır. Fakat tarihi, milli tarihi, cemiyetin hukukî, ahlâkî ve bedlî müesseselerini izah etmek ayni sühulet ve hürriyet ile mümkün olamaz. Cemiyet ilimlerini terihsiz izaha imkân ve ihtimal yoktur. Halbuki tarih için yalnız bir vasıtaya tek bir çareye muhtacız. O vasıta da vesikadır. Riyazî bir düsturu, hükmî bir kanunu beşeriyet tekrar bulabilir. Çünkü zihnî muakalesi, her zaman müşahede ve tecrübe kabiliyeti mümkündür. Fakat bir vesika tahrip edilirse veya kaybolursa mazinin o noktasını telâfi etmek bizim için imkânsızdır. Çünkü biz mazlyi ancak bıraktığı iz ve eser ile anlıyabiliriz. Mazinin siyah perde ile örtülü karanlık bir yerini aydınlatan bu ışık dalgası ne kadar kıymetli bir vasıtadır. O vasıtanın yokluğunu telâfi edecek elimizde başka bir çare yoktur. İşte, bu endişeye tâbi olanlar vesikaya hudutsuz ve nihayetsiz bir kıymet verirler. Kütüphaneler, arşivler, müzeler, âbideler için milyarlarca servet feda edilir, kırık birkaç parça testiyi elde etmek için yapılan hafriyata sarfedilen emekler bu gayeye hasredilir.

Şimdi bir taraftan mazinin ihyası için böyle emekler ve fedakârlık yapılırken diğer taraftan sanat âbideleri, tarihî hazineler yıkılıp tahrip edilmektedir. İnce zevki ve müstesna dehasiyle temayüz eden bir sanatkârımız son iki sene zarfında İstanbulda yıkılan ve parçalanan sanat eserlerimizi on altıya çıkarmaktadır. İşte, bu harabe yığınları arasına son aylarda Bayezit Hamamı da karıştırılmak tehlikesine maruz bulunuyor. Sanat zevkinden değil, en iptidaî irfan kabiliyetinden mahrum kimseler bu havadisi büyük bir neşe ile karşılamaktadırlar. Bu hamamın karşısında ahşap evler, harap dükkânlar, inhidam halinde konaklar bulunuyor. Bunların devam ve bekası bu kimseleri hiç müteezzi etmiyor. Fakat beş asırdanberi mevcudiyetini muhafaza eden bir sanat âbidesinin yıkılmak havadisi bunları memnun ediyor.

Bu hamam bizi dört cepheden alâkadar eder. 1 — Mimarî tekâmülümüzde bu binanın bir kıymeti vardır, 2 — Bir sanat eseridir, 3 — Avrupanın yıkanmadığı bir zamanda bizim temiz ecdadımızın bize bıraktığı kıymettar bir âbidedir, 4 — Tarihî bir vesikadır.

Bu bina, mimarî tekâmülümüzde mühim bir mevki tutar. Vehmedildiği gibi Süleymaniye camii yerden fışkırarak meydana gelmiş bir bina değildir. O âbideyi izah etmek için bizim, mukaddem binalardaki inşa, plân, tezyin gibi sanatların seyrini bilmemiz lâzımdır. Bu ve bunun gibi binalar gözümüzün önünde olmadıkça biz bu tefsiri yapmaktan mahrum oluruz. Binaı yalnız mimarî sevrimizde bir merhale telâkki etmemelidir. O, güzel ve asil bir eserdir. Onu âmmeye sevdirmek için hic şüphesiz bir sanatkâr eline ihtiyacımız vardır. Tamir edilmeli, temizlenmeli, açılmalıdır. O vakit avam bunu hem tarihî bir kıymet, hem de sanat eseri olarak göreceklerdir. Hamamın en sayanı dikkat hususiyeti temiz ecdadımız hakkında bize vazih malûmat vermesidir. Malûm olduğu üzere Roma imparatorluk devrinde hamamlar büyük bir ihtisam ile mevki almışlardır. Hıristiyanlık intisar ettikten sonra hamam ve yıkanmak tamamiyle unutuldu. Bayezit hamamı inşa edildiği vakit Avrupa katiyen yıkanmıyordu. Avrupa mimarî eserleri arasında hamama tesadüf olunmaz. Papazlar vaftiz suvunu kirletmediklerini, vücutlarına su değdirmediklerini bir iftihar vesilesi olarak söylerlerdi. Hükümdarların bazısının senede bir kere vücutlarını suya soktukları vakidi. El'an yıkanma tarzında Avrupada büyük noksanlık göze çarpar.

Bayezit hamamı bütün bu meziyetlerinden başka kıymetli tarihî bir vesikadır. Bazılarının zannettikleri gibi vesika yalnız yazılı eserler değildir. Yazıdan mahrum birçok âbideler bizlere en mutena vesika mahiyetini görmektedirler. Vehmedildiği üzere vesika, mahirane yapılmış bir sanat âbidesi değildir. Bazan en mütevazı bir eser bize mâzinin derinliklerini avdınlatır. Halbuki Bayezit hamamı hem zarif bir sanat nümunesi ve hem de tarihî bir vesika kıymetini taşımaktadır.

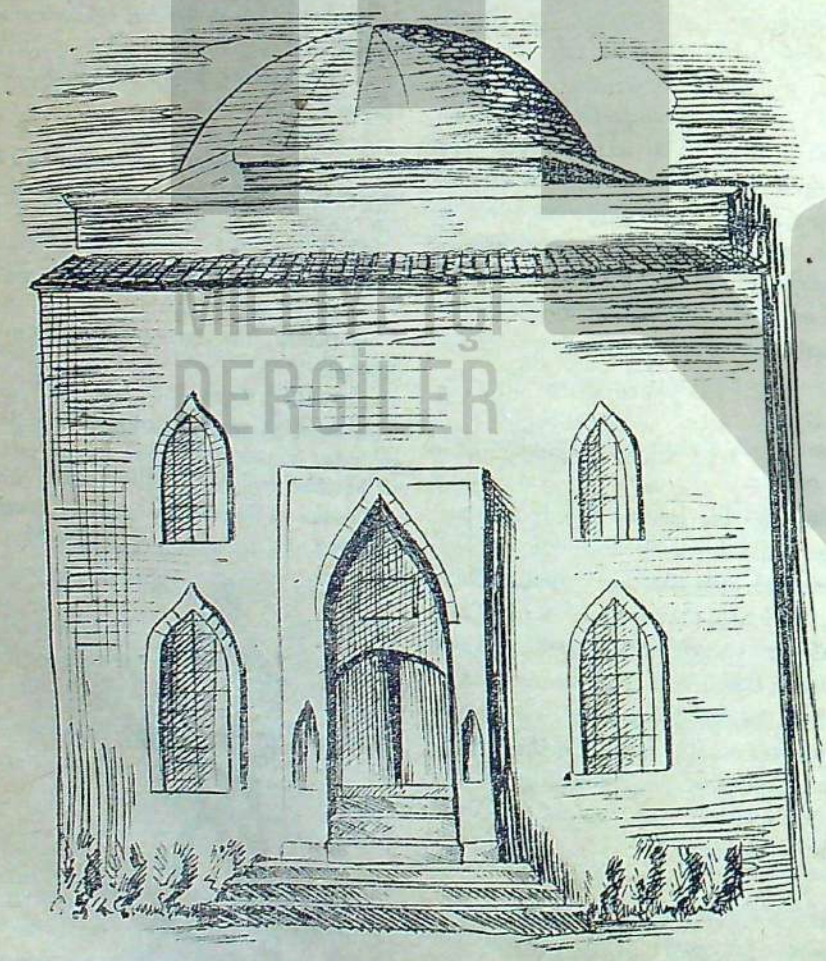

Bayezit hamamının bir krokisi

Sıla

Farkım ne benim kutba düşen bir Bedeviden,
Günden güne her zevkimi kaybetmedeyim ben!
İnsan oluyor neylese tâlihe oyuncak,
Talihse tesadüf denilen şeydedir ancak!
Dönsem çok uzaklarda bir iklime baharla,
Kuşlar gibi âvâre gezen fırtınalarla.
Bıktım güneşin insana kör kör bakışından,
Bıktım bu yerin böyle kefen yüzlü kışından!

Bir hiç imiş âlem yine hiçtir nazarımda,
Mâdemki ümit yok unutulsam mezarımda.
Bahtın bana son verdiği fırsat yaşamak mı?
Yıllarca, asırlarca sabah olmayacak mı?

Ömrün bir uyansam kara sevdalı düşünden,
Bıktım bu çopur yüzlü hayatın gülüşünden!
Kurtar beni Yâ Rab yetişir ömrüme kandım!
Dağdan da, denizden de, güneşten de usandım

Zannetme unuttum seni gurbetteki hazda,
Hiç bir şeye kanmış değilim kürre-i arzda!
İsyan ederim her şeye birdenbire bâzı,
Mâdemki gönül bir hiç için ölmeye râzı!
Mâdemki teselli denilen şey bana meçhul,
Herkes gibi zâlimse ilâhlar ne yapar kul?
Dînim senin aşkınsa ve lâzımsa ibâdet,
Yaptım bunalan rûhumu çoktan sana mâbet..

Sadi Kemali SÖYLEMEZOĞLU

İşte yıkılmasından memnun ve münşerih kimselerin bulunduğu taş âbide ilmin ve tarihin bu gibi meziyetlerini taşımaktadır. Eğer İstanbul dolmuş ve taşmış bir şehir olsaydı avamdan bâzı kimselerin bu binaların yıkılması hakkında bazı sözler söylemesi ihtimali vardı. Halbuki İstanbul el'an harabeler ve viranelerle dolu bir şehirdir. Bayezit hamamının tesadüf ettiği Koska bulvarı yirmi beş sene evvel açılmağa başlamıştı. El'an bu cadde birçok arsalar, harap binalarla doludur. Ve yıktırılmak istenen taş âbide bu harabeler ortasındadır. Toprak altında bulunan Bizans harabelerini, temellerini, duvar yıkıntılarını tarih mütehasssılarımız kazmakta; toprak üzerindeki Türk eserleri de onların gözü önünde parçalanmaktadır. Sultanahmet'teki İbrahim Paşa sarayı tahrip edilirken Ayasofya camii avlusunda Bizanslılara ait kırık taş parçaları, şimdiye kadar yüz binlercesi elde edilmiş olan sütun başlıkları bir ihtimam ile dizilmektedir. Bu garip dalâlet son günlerde biraz hızını kaybetti. İstanbulda; mütevazi, sakin, faal bir el; nafiz, durbin ve mütecessis bir göz harekettedir. Onun, bu avamfiribane sözlere nihayet vereceği ve tarihî eserleri harap etmek barbarlığı gösteren insanların cehaletinden bizi kurtaracağı ümit olunmaktadır.

Emin Âli Çavlı

"Nemelâzımcılık,,
Yapmamalıyız!

Yazan : Kasırga

Kulağımıza bazan şöyle bir kısa konuşma çarpar:

— Ahmet, kardeşim, şu sokakta sürünen fakir çocuklara acıyorum. Bu kışta, kıyamette, yalınayak başı kabak, sokak sokak dolaşıp titreşiyorlar!

Beriki cevap verir:

— Sana ne yahu! Babası sen değilsin a! Onu doğuran ana düşünmemiş de onu düşünmek sana mı kaldı?!

Diğer bir muhavere:

— Yahu, halk odun kömür bulamıyormuş. Bu ne hal?.

— Evet öyle! Ama biz papelleri vererek yazdan 4 ton kömürü eve attık. Onlar da vaktile davransa idiler.

Bir konuşma daha :

— Haberiniz var mı, Türkiyenin de harbe karışmasını istiyorlarmış. Bu, bizim için hiç de temenni edilir birşey değil. Alnımızın akıyle çıkarız ama memleket te harap olur.

— Neme lâzım birader, hem de benim böyle şeylere aklım ermez. Allaha şükür, şekerimi, pirincimi, unumu ve yağımı bir yana attım. Vazife dolayısile askerlikten tecil de edildim. Evim Çamlıca sırtlarında ücra bir yerde.. Bu cihetten garantideyiz. Düşman uçağı İstanbula gelip bizim evi arayıp bulacak değil a! Yer, içer halime şükür ederim. Bana ne! Gemisini kurtaran kaptan..

İşte böylece «Bana ne!», «Neme lâzım!», «Gemisini kurtaran kaptan», «Ne olursa olsun!», «Yaparlar a!», «Sen kendine bak!», «Ötekilerden sana ne!», «Gününü gün et!» ve ilh.. gibi umumî menfaat ve işlerle alâkasızlık, kendine düşkünlük, düşüncesizlik ve kayıtsızlık ifade eden sözler, maalesef memleketimizde sık sık işitilir

Bu gibi konuşmalarla millî ve vatanî alâkasızlıkları en ziyade görülen kimseler acaba kimlerdir?.. İnsanın içinde bunların Türk olmadıkları hakkında bir şüphenin uyanacağı gelir! Neme lâzımcılar ve kendi gemilerini kurtarmaktan başka birşey düşünmek istemiyen hodbinler acaba bu vatanda doğup büyümemişler midir? Fakat onlar arasında Türkler de ve bu vatann evlâtları da vardır. O halde bu zavallıları, korkunç bir gaflet içinde bulunduklarını kabul ederek, millî şuur ve vatanî duyguya davet etmek iktiza ediyor.

Onlara takriben şöyle denebilir: Hususî ve zatî menfaatlerin yanında ve onlardan üstün bir de umumî, vatanî ve millî menfaatler vardır. Şahsî istifadeler ancak millî varlıkla kaim ve payidar olur. Fert, dünyasını ne kadar temin ederse etsin bir gün ölüp gider. Kalacak olan millettir. Bunun için milletin bekasına, saadetine ve yükselmesine hizmet etmek ferdin en mukaddes bir vazifesi olmak gerektir.

Bugün yükseldiklerini gördüğümüz büyük milletler ve onların yüksek millî meziyetleri «Neme lâzımcılık» la kurulmamıştır. Fert yalnız başına ancak cılız bir kemiyet olabilirse de bir milletin içinde tamamlayıcı bir unsur olmadıkça hiç bir kıymet ifade etmez. Ferdin kabiliyeti cemiyette olgunlaşır ve ancak millettaşlarının yardımlarile inkişaf eder. Ferdin kabiliyeti, ne olursa olsun, ancak muhitten alacağı intibalarla faydalı bir kuvvet kaynağı olur.

O halde sokakta yalın ayak, başı kabak gezen veya bağırarak gazete satan yırtık pırtık çocuğun temiz ve iyi fakat fakir ve muhtaç bir Türk ailesinin kıymetli bir yavrusu, belki de evvelce hal ve vakti yerinde bir babanın nazlı bir evlâdı olduğunu düşünürsek ve bunların küçük bir yardımla yarının kıymetli askerleri ve hattâ millet ve yurt kurtarıcıları bile olabileceklerini hatırlarsak ve şayet içimizde millet ve memleket sevgisi var ise, onlara karşı «Neme lâzım!» diye alâkasızlık gösterememiz lâzımgelir.

Milliyetçilik ve Türkçülük yalnız söz ve kalemde kalmayarak fiiliyata çıkarıldığı takdirde onun ilk tezahürü Türk çocuk ve gençlerine manen ve maddeten yardım şeklinde tecelli eder. Çünkü şuur ve ülkü sahibi bir Türkçü, millet ve memleketin geleceğiyle saadetini bugünün çocuklarile gençlerinin hal ve keyfiyetlerinde görür. O halde neme lâzımcılık Türkçülüğe ve milliyetçiliğe mugayirdir.

KASIRGA

Çınaraltı, sayı 34, cilt 2, 28 Mart 1942

Unutma!

Doğuda taşan kaynak, batıda coşan seldin;
Birden fırtınalaşan, kasırgalaşan yeldin.

Her çağda zafer senin, gök senin, deniz senin;
Unutma, tarihi sen çizdin, bütün iz senin!

Beşiğin Türk elidir, ocağın Anadolu;
Dünya öz toprağındır, ufuklar sağı solu.

Yürü, durmadan yürü, durmak yaraşmaz Türke!
Unutma, yürümekle yükselir bütün ülke!

Top sesleri türküdür, savaşı senin oyunun;
Şeref yolunda ölmek andıdır gür soyunun.

RECEP HAYRİ BİLMEDİK

Ahmet Mithat Efendi

Selânik'te

Yazan :
Ali Canib YÖNTEM

Bundan tam otuz yıl önce, Selânikte İttihat ve Terakki idadisinde edebiyat öğretmeni idim. Bir gün dersten çıktım, istirahat salonuna giriyordum; sonradan Bursa lisesinde Beden Terbiyesi öğretmenliği ve müdür muavinliği yapan merhum Ali Riza önüme çıktı, dedi ki :

— Biraz evvel mektebe acayip bir adam geldi, iri yarı, koca sakallı, pek lâübali tavırlı.. Bana selâmünaleyküm evlât dedi, kim olduğunu söylemedi, müdür bey yok, İsmail Efendi de yok, ben de bir şey soramadım.

— Nerede şimdi?

— Salonda !.

İçeri girdim, köşede maroken koltuğa yaslanmış, boynunda bir mendil, babacan bir adam.. İlerledim, «Safa geldiniz» dedim. «Safa bulduk yavrum» diye cevap verdi, sonra şunları söyledi :

— Siz burada, Selânikte bir şeyler yapıyormuşsunuz. Genç lisan mı, yeni lisan mı ne?. Hülâsa lisan tasfiyesi, bununla bir vakitler ben de uğraşmıştım, merak ettim, şu çocukları göreyim dedim, kalktım, buraya geldim.

Ben Mithat Efendiyi o ana kadar hiç görmemiştim. Fakat resimlerinden filân tahmin ederek o olduğuna ihtimal verdim. Sordum :

— Kiminle müşerref oluyorum?

— Ahmet Mithat'la, be evlâdım! Bir de kahkaha attı!.

Arkadaşlara haber verdim, mektepte olanlar hep geldiler. Yarabbi! ne candan bir adam, sanki kendi evindeydi, biz de öz evlâtları idik! Hepimize «Sen!» diye hitap ediyor, sanki kırk yıldanberi tanıyormuş gibi hareket ediyordu. Hâlâ kulaklarımdadır: Höpürdete höpürdete ne keyifli bir kahve içişi vardı. Ahmet Mithat'ın Selâniğe ve mektebe geldiği talebe arasında derhal şayi olmuş ki, bilhassa büyük sınıf efendileri pencerelerden meraklı nazarlarla bakıp geçiyorlardı.

***

Ahmet Mithat Efendi Selânikte ve aramızda — sanırım — bir hafta, on gün kadar kaldı. Sınıfları gezdi, derslerde bulundu. Talebeye konferans verdi. Küme küme başına toplıyarak hasbihaller yaptı. Ve görüyorduk ki bu gibi şeylerden derin, amma pek derin bir zevk alıyor, coşuyordu. Ne babayani adamdı Yarabbi, alafranga lokantalardan hoşlanmadı, Hamzabey caddesindeki Abdi'nin lokantasına bayılıyor, yemeklerinin lezzetini anlata anlata bitiremiyordu. Hele Selânik'in meşhur peynir tatlısına doyamıyordu. Cebinden mübalâğasız bir metre değirmisinde boyalı mendiller çıkarır, pek gürültülü bir eda ile burnunu siler, bize türlü menkıbeler anlatırdı. Söylemekten ziyade dinlemekten zevk alan müdürümüz İhsan Namık onun en birinci muhatabı olmuştu.

***

Biz o zaman geceleri mektebin büyük salonunda toplanır, edebiyata ve bilhassa yeni lisana dair müzakereler, münakaşalar yapardık. Bu konuşmalara Mithat Efendi de iştirak etti; fakat zekâsı bütün hayatında sistematize olamıyan bu adam bir türlü yeni lisan esaslarını anlıyamadı. O sadeliğe taraftardı, ancak arapça, farsça kaidelerin kat'î surette dilden atılmasını mümkün görmüyordu:

— Olur mu hiç, diyordu, icap ettiği zaman ne yapacaksınız?!.

— İcap etmez ki! diye cevap alınca:

— Nasıl icap etmez? İcap etmese altı yüz senedir türkçeye girer, yerleşir miydi?

Ve bu münakaşa aramızda günlerce sürdü. Mithat Efendiye soruyorduk:

— Türkçeden başka dünyada bir lisan tanıyor musunuz ki o lisanda başka lisanlara ait kaideler hüküm sürsün?

— O başka mesele, biz kendimize bakalım.. Osmanlıca daha kurulurken üç lisandan mürekkep olarak kurulmuştur.

Sonra babacan tavriyle coşuyordu:

— Yahu, benden de mi sade yazacaksınız? Kitaplarımı okumadınız mı? Yapmayın be çocuklar, bu memlekette popüler yazı yazmak sanatını ben meydana koydum!..

***

Anladık ki kendine göre kanaatleri teessüs etmiş olan bu muhterem adama dâvâmızı anlatabilmeğe imkân yoktur. Gençlik, bazan cevaplarımız sert de düşüyordu! Karâr verdik, onunla lisan meselesi üzerinde ciddî konuşmıyacaktık. Ve öyle yaptık. Kendisine şehri ve civarı gezdirdik. Menkıbelerini dinledik.

Nihayet o da bizden bir şey anlamıyarak, fakat hepimizi severek Selânikten ayrıldı, İstanbula gitti.

Ali Canib YÖNTEM

118

MENDİL

Yazan : Hüseyin Namık ORKUN

Kendisini bilmiyen yani benliğini kavrıyamamış insanlar başkalarına hayran olup durmak mecburiyetindedirler. Yabancı hayranı olan milletler iki sebepten dolayı bu yola sapmak zaruretinde kalmışlardır: 1 — Uzun zaman esaret hayatı yaşamış olan milletler. Bu esaret hayatı maddî bir şekilde olduğu gibi manevî esaret de olabilir. Yani kültür bakımından başka milletlerin esiri olanlar yabancıların hayranı olmaktadırlar. 2 — Kendini âciz zanneden milletler. Bir şey yapamadığına ve yapamıyacağına emin olanlar başkalarının yaptıklarile öğünmek ve yabancıların tesiri altında yaşamak zaruretinde değil midirler?..

Türkte ise bu iki sebebin hiç birisi mevcut değildir. Şayet içimizde yabancı hayranı ve kendisini başkalarının manevî esiri sayanlar varsa onlar benliğini bilmiyen ve duyamıyanlardır.

Başımıza bir de hümanizm çıktı. Bu cereyana sakın itiraz etmeyin... Çünkü hümanizm hem milliyetperverlik ve hem de solaklık cereyanı olabilir. Binaenaleyh hangi taraftan itiraz ederseniz derhal aksi tarafın izahı ile karşılaşabilirsiniz. O halde biz hiç bir noktaya itiraz etmeden olaylar üzerinde duralım: Yunan klasikleri terceme ediliyor. Bu eserlerden birisi oynanıyor. Bazı safdil gençler ağızları bir karış açık olarak hayranlıklarını izhar ediyor. Bir kısmı da kaleme sarılarak alkışlamağa gayret ediyor. Türk dilini tetkike memur ve adı da üzerinde bulunan bir cemiyetimiz Homerin eserini dilimize çeviriyor. Ve memlekette resmî kanallar bu hümanizma cereyanının hız almasına ellerinden geldiği kadar gayret ederken hususî kitap basanlar da bu cereyana karışmak için çalışıp duruyorlar.

Bu cereyana bakacak olursanız klasikler içinde hep edebî olanlar terceme edilmektedir. Bunun sebebini bana sormayın.

Sonradan olma milliyetperverler veya ideal değiştirip zamana uyamıyan bizler ise bu terceme cereyanını memnuniyetle karşılamakla beraber ağzımızı hayranlıkla açıp durmamaktayız. Ve Homerin eserindeki parçalara hayran olacağımıza tamamile aynı motiflerin Türkün Tepegöz efsanesinde bulunduğu için bu efsaneye karşı hayranlığımızı dışarı vurmakta ve bir İlyada ile değil bir Tepegöz efsanesile iftihar duymaktayız.

Çünkü Türkün de Avrupada — ve maatteessüf Türkiyede — tanılması ve tanıtılması icap eden göğüs kabartıcı efsaneleri, millî destanları olduğunu biliyoruz. Ve biliyoruz ki Türk, hâkimiyet sahasında efendi olarak yaşadığı gibi medeniyet âleminde de başkalarına ders vermiştir.

Dumanlı dağlara

Şehirden kaçsam bu bahar,
Varsam dumanlı dağlara.
Mini mini bir yuvam var,
Kursam dumanlı dağlara.

Aceb bu yolu seçer mi?
Hiç burdan gelip geçer mi?
Bu pınardan su içer mi?..
Sorsam dumanlı dağlara.

Gök güneşi yere serdi,
Kuru dallar çiçek verdi
Ben de beni yakan derdi
Versem dumanlı dağlara.

Hallarıma haldaş olsam,
Sırlarına sırdaş olsam,
Ya bir çiçek, ya taş olsam,
Ersem dumanlı dağlara.

Halide Nusret ZORLUTUNA

İşte bu bir kaç makalemiz yukarıdaki satırların isbatı mahiyetindedir.

Garp âlemi şark ile temas ettikten sonra şarkın bir sürü medeniyetini almağa başlamıştır. Şarktan alınan bir sürü eserler arasında Avrupalılar burunlarını temizlemeği de Doğudan yani Türklerden öğrenmişlerdir. Eski Yunan ve Roma âleminde mendilin olmadığı herkesçe malûm bir hakikattir. Avrupalı âlimlerin de kabul ve tasdik ettiği gibi mendil Avrupaya Şark ile temaston sonra yani on beşinci asırda geçmiştir.

Türk ise mendili çoktan biliyordu. On birinci asırda yazılmış olan Kâşgarlı Mahmudun Divanı lûgat-üt-türk adlı eserinde **ulatu** diye bir söz vardır. Mahmud bu sözü şöyle izah ediyor : «Burun temizlemek için insanın cebinde — veya koynunda — taşıdığı ipek kumaş parçasıdır.»

Demek oluyor ki Avrupa henüz burnunun muhteviyatını sokaklara atarken Türk ipek mendil kullanıyordu.

İlmi dahi Türklük aleyhinde kullanan, Türk düşmanı yahudi Barthold medeniyeti Türklere kaptırmamak için bu mendili de Moğollara maletmek hevesine kapılmıştır. Halbuki tamamile iptidaî ve göçebe bir kavim olan Moğolların hiç bir medeniyeti yoktu. Onlarda medeniyet namına her ne varsa hepsi de Türkün malıdır. Yazıları Uygur Türklerinden alınmadır. Ahlâk ve âdetlerine varıncaya kadar Türkten almış oldukları her şeye Moğol damgası yapıştırmak ilmi ve bariz hakikati tahrif etmektir. Bu ciheti başka bir vesile ile isbat edeceğim.

Bu verdiğim izahata şunu da ilâve edeyim : Romalıların abdesthane kullandıkları Herculanum ve Pompei harabelerinde görülen eserlerle anlaşılmıştır. Evlerde ve sokaklarda abdesthaneler vardı. Hükümdar Diocletianus zamanında yani 144 senesinde Romada umumî abdesthaneler bulunuyordu. Halbuki bundan sonraki devirlerde Avrupada abdesthanelerin alelâde birer çukurdan ibaret olduğunu görmekteyiz. Bu abdesthanesizlik on sekizinci asra kadar Avrupada devam etmiştir.

Büyük hükümdar saraylarında abdesthanelerin bulunmadığı herkesçe malûmdur. İlk abdesthaneyi 1775 senesinde Cumming adlı bir saatçi yapmıştır. Bu hususta araştırmalar yapan bazı ilim adamları sularla temizlenen ve kanallar açılmış bulunan abdesthanelerin Avrupaya Şarktan geldiğini ortaya koymuşlardır. Demek oluyor ki oturağı keşfederek bu dâhiyane (!) buluştan dolayı Avrupa sevinirken Türk saraylarında mermerlerle bezenmiş tertemiz abdesthaneler mevcuttu.

Gelecek yazımda matbaadan bahsedeceğim.

Acı

Göçmez, bir eser ondaki iç nağme mühimse
Gönlümle dedim dillere düşmüş ne dedimse!

Her şâheserin belli olur kıymeti bir gün
Elbette çıkar sırrını anlar iki kimse.

Mes'ûd olabilmek bize sevgiyle mukadder
Eyvah! o saadet bile bir başka vehimse!

Bir tatlı gönül ağrısı ömrün kısa zevki
Encâmı değil, câm ile cânânı benimse.

Cân almak için olsa da gelsin, gene gelsin
Vasliyle gelip öldürecek beklediğimse!

Alnın kırışıp ak saçın artsın kederinden
Et, et başa tâc ağladığın sevgili kimse.

Varsın çile çektirsin Edib ömrüne hicrân
Şair! acı çek özlediğin ölmez isimse!

Edip AYEL

Fikir - Kuvvet

Yazan:
Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Fransız filozofu Alfred Fouillée, bildiğimiz (İyman) kelimesine (İdée - force — fikir - kuvvet) ismini vermiş. Kuvvetli bir (inanış), bir (kanaat), bir ideal, bir mefkûre, bir ülkü de diyebiliriz.

Bu filozofun İymana (fikir - kuvvet) demesi boşuna değildir: O kuvvetle inanılan bir fikrin, kuvvet ve kudret yarattığını, Maneviyat dünyasının maddiyat dünyası doğurduğunu, kısa, fakat, akılda yerleşecek canlı bir tabir ile anlatmak istemiştir.

(Milliyetin, dilde, dinde, sanatta, şiirde, sanayide, devlet idaresinde, içtimaî, iktisadî, siyasî hayatın bütün şekillerinde kendini belli etmesi yeter mi? Hayır! Bundan başka, medeniyet ilerledikçe, ve gittikçe daha fazla olarak, Milliyetin bizzat kendisi için bir (konu) olması, ve kendini bilmesi lâzımdır **Milliyetin bir (realite - hakikat) olması kâfi değildir. O, aynı zamanda, bir (Fikir) olmalıdır. Milliyet, ancak bu suretle, daha üstün bir (realite) ye sahip olabilir.** Fikir, bizzat kendisini kuvveden fiile çıkarmağa, ve kendinin şuurlu şekli ve şuurlu gayesinden başka birşey olmıyan realiteyi, bütün zorluklara rağmen tutmağa ve onu geliştirmeğe savaşır. Demek ki, bir cemiyetin, kendisi ve kendi kuvveti hakkındaki fikri, o cemiyet için bir kuvvet kaynağıdır).

(Müşterek bir fikir - kuvvetler huzmesi, en sonunda, millî benliği, millî vicdanı, millî ruhu yaratır).

(Hakikî bir millet, kendisini idrak etmiş, kendi birliğini yaratmış, kuvvetini, ve kuvvetinin mesuliyetini duymuş olan (hükmî) bir şahsiyettir).

(Bir milletin (Ruhu), ancak, kendisine mahsus bir İdeali (ülküsü) olmak şartıyla mevcut olabilir. Hakikaten, biz isbat ettik ki, bir milletin ruhu, en son tahlilde, hâkim olan bir fikir ve fikirler huzmesidir. Bunlar, o milletin harekete geçmesine lâzım olan kudreti veren, ve bu fikirleri, birer fikir - kuvvet haline koyan (millî duygular) dan ayırd edilemez).

(Fakat, milletler, hangi ırktan olursa olsunlar, her hakikî millî büyüklüğün asıl şartını unutmamalıdırlar: Yüksek bir ülkü, ve bunun hizmetine konan metin bir (moral - maneviyat - ahlâk).

(Eğer, biz Fransızlar, İdeal fikrini bırakacak olursak, yerle gök arasında açıkta kalırız. Rönesans devrinde İtalyada görüldüğü gibi, fertlere, veya, içtimaî sınıflara ait menfaatler ve hırslardan başka birşey kalmaz. Bunların, uzlaştırılması mümkün olmıyan boğuşmaları arasında kalan (millî ruh) erir gider. Bu tehlike, her millet için mevcuttur).

(A. Fouillée - Esquisse psychologique des peuples Européens - Avrupa kavimlerinin ruhiyatı hakkında bir kroki. 1902. 1927 de sekizinci basılışından. Sayı: 528, 529, XIX, 59, 132, 134, 137).

14 sonkânun 1942 tarihli, fransızca haftalık gazete (Candide) de, fransız milliyetçilerinden ve edebiyat akademisi azasından Charles Maurras'nın, şu çok güzel ve çok doğru fikrini okudum:

(Kuvvetli bir milliyetcilik, her kalbi, ve her başı dimdik tutan bir (iç kuvveti) dir. Millî ihtiyaçları bilen, ve onların tatmini için, bütün silâhları, bütün vasıtaları yaratan kudrettir. Ah! eğer bu kuvvete, bu, maddiyat dünyasını (fiziği) yaratan bu maneviyata (morale) bu (zihniyete) sahip olunsaydı, o zaman, dünyanın bütün sefaletleri üzerimize çullansa, onları metanetle karşılıyabilirdik. Fakat, eğer bu kuvvet olmazsa!.. O vakit, hiç bir şeye sahip olamayız. Ama hiç bir şeye! Farzedelim ki, sihirli bir kuvvet, bütün tehlikeleri bizden uzaklaştırmış olsun; en fena tehditler, bize çullanmağı unutmuş olsunlar. Hattâ, aksine olarak, talih bize gülmeğe başlasın. Eğer azimlerin ve zekâların (iç yayı) kırılmış olursa, talihin bize gülüşünden hiç istifade edemeyiz. Ruh kudreti olmazsa, ellerimiz âtıl ve beceriksiz, gözlerimiz bulanık ve vuzuhsuz kalır. Ve, en ufak bir (iç bozukluğu), bize, dışardan tak-

dim edilen bu iyi talihi berbat etmeğe yeter.)

***

Şimdi, bu yukarıki fikirlerin ne kadar doğru ve derin olduğunu tarihî vakıalar (olmuş şeyler) ile ispata çalışacağım. Evvelâ, (menfi) tarafından başlıyalım: (Sadrâzam Sinan (Arnavut), Bosna valisi Hasan Paşaya karşı kin tutuyordu. Sebebi: Sinan, sadrâzam olunca, Hasanın İstanbuldaki konağında oturmak istemiş, o da razı olmuş; fakat Sinan düşünce konağını geri istemiş. Sinan tekrar sadrâzam olunca, oğlunu Rumeli beylerbeyi yaptı. Bu adam da, Nemçeye karşı muharebede, Bosna valisine, kasden, imdad yollamadı. Sissek muharebesinde (haziran 1593) Osmanlı ordusu mağlûb oldu. On sekiz bin Türkün başı kesildi).

(Hammer tarihi, Fransızcası, cilt 7, sa. 265).

(1621 tarihinde Osmanlılar, Lehistan seferinde mağlûp oldular. Sebebi: Sadrâzam Hüseyin ile Karakaş Mehmedin birbirini çekememesi; Kırım Hanı ile Nogay emiri Kantemir arasındaki kıskanclık, ve Kızlar ağası Süleymanın cahil ve küstah inadı. Lehlilere göre, bu harpte, Türkler seksen bin asker ve yüz bin at kaybettiler) (Keza, cilt 8, sa. 282).

1774 de Kaynarca sulhü ile biten Türk - Rus harbinde: (Silistire önünde Ruslar büyük bir top bırakıp kaçmışlardı. Bu top Türklerin eline geçmişti. Tarihci Vasıf, bu topun Ruslar tarafından bırakıldığını kendisi gördüğü gibi daha binlerce kisinin de görmüş olduğunu yazıyor. Fakat, ovakitki Türk ordusunun budalalığı ve korkaklığı o mertebede idi ki, bu topun Ruslardan cebren alındığına (inanmak istemediler), Kumandanın, bu topu, Ruslardan para ile satın aldığını iddia ettiler. Görünüse göre, bizzat kendilerinin böyle bir işi başarabileceklerine akılları ermiyordu). (Keza, cilt 16. sa. 385).

Yalnız, burada, Hammer'e, bir noktada itiraz edeceğim: O vakitki askerlere (Yeniçeri) derlerdi. Bunlar Türk değildi. Her cesit millet vardı. Disiplin de kalmamıstı. Ben de, F. Grenard'ın fikrindeyim. Bu serk bilgini, (Asyanın Üstünlüğü ve Düskünlüğü) isimli eserinde, (Yenicerilerin Osmanlı tarihindeki rolü çok mübalâğa edilmistir, sebebinin de, yenicerilerin, Avrupalı - ların havalhanelerini siddetle tahrik etmiş olmasıdır) diyor. Osmanlıların asıl kuvvetini, ziamet ve timar erbabı süvariler teşkil ederdi.

(1647 de Devletin en mühim isi. Saravın şerbetlerini soğutmak için. Bursadan İstanbula kar tasımaktı. Bursa kadısının başka işi yoktu) (Keza, cilt 10, sa. 137).

(1697 de, Et müteahhidi, ve Seyhislâm **Feyzullah efendinin** adamı, orduya altmış bin kovun vereceğini üzerine almıstı. Vermedi. Sarava iic yüz bin tane verdim dedi, ve, parasını aldı. Sadrâzam Köprülü Amcazade Hüseyin azletmek istedi, muvaffak olamadı) (Keza, cilt 12, sa. 428).

(Sadrâzam Amcazade Hüseyin, 1702 de, Devletin çökeceğini âşikâr bir şekle koyan sulistimalleri kökünden kaldırmağa azmetti. Fakat, Devleti kendi ailesine yemlik yapan (cilt 13, sa. 10), Şeyhislâm Feyzullah efendi ile kızlar ağasının entrikalarına kurban oldu) (Cilt 13, sa. 65 ve 72).

(Sadrâzam **Damat Hasan Paşa**, Morada doğmuş bir rumdu. Sakız kumandanı iken, adayı, Venediklilere, muharebe etmeden teslim etmişti (1703) (13-143).

(Devlete yirmi sene müddet namuskârane hizmet etmiş, sınırları muvaffakiyetle müdafaa etmiş, Bender kalesini tamir ettirmiş olan Babadağı - Ocakof kumandanı hapis ve malları musadere olundu) (13, 232).

(İsveç Kralı on ikinci Şarl, Osmanlı Devletinin yüksek menfaatlerini, Baltacı Mehmetten daha iyi kavramıştı: (Hiç Petro serbest bırakılır mı? diye bağırdı, ve hiddetinden Baltacının kürkünü mahmuzlariyle yırttı) (1711), (13, 247).

Erzurumlu Mehmet Arif beyin, 1877 (93) Türk - Rus Kafkasya seferine ait (başımıza gelenler) isimli kitabında, o zaman, Türk kumandanlarının, birbirine, kasden yardım etmedikleri yazılıdır.

1850 tarihlerinde, Mithat Paşanın (Tabsırai İbret) ismindeki hâtırat kitabında (sayfa: 217) şu cümle basılıdır: (Bizim memlekete mahsus âdetlerden olduğu üzere, bir memurun şahsı ve zatı aleyhine icrayı garaz için, o memurun idaresine mevdu olan umuru devlet ve memleketin feda edilmesi pek kolay olup..).

İşte, bu meş'um (zihniyeti) biraz tafsilâtlı yazdım, sebebi de koskoca Osmanlı Devletini yıkmış olmasıdır; diyeceksiniz ki: (O zaman, (milliyet) fikri yoktu. Kabul. Fakat, (Osmanlı Devletinin yüksek menfaatleri) fikri, veya, (İslâmlık) fikrinin dahi olmadığı, velhasıl, devlet idaresinde herhangi bir ideal, ülkü, dayanacak bir fikir- kuvvet, bir kanaat, bir iyman bulunmadığı yukarıki iktibaslardan âşikâr olarak meydana çıkıyor.

***

Şimdi, müsbet tarafına gecelim: kuvvetli bir (inanış) ın, (iyman) ın, filozofcası: (fikir - kuvvet) in neler yapabileceğini araştıralım.

Cengiz, Timur, Babur Devletlerinin kuruluşu — Bunların her biri pek müstesna yaratılmış insanlar idiler. Onların etrafındakiler bunu anladılar; eğer, kendi tâlihlerini onlarınkine bağlarlarsa, büyük işlere karışmış olacaklarını bildiler; bu (kanaat), onlara heyecan verdi, vecd (antuziyazm) verdi. Bu harikulâde insanlar birer canlı (fikir - kuvvet), birer (iyman) idiler.

Büyük Arap Devletinin kuruluşu — İslâmlıktan evvel, Arap kabileleri dağınık her çeşit siyasî ehemmiyetten mahrum idiler. Hazreti Muhammed'in (Kur'an) ı onlara kuvvetli bir (İyman) aşıladı. Onlara, harekete geçmek için bir (dinamik enerji) kaynağı teşkil etti. O (hızla), büyük bir devlet kurdular.

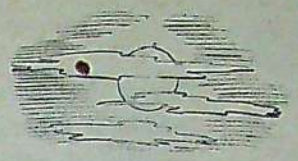

Uyku

Açılmıyan tomurcukta yalnızlık,
Sarı yapraklardan yapılan yuva.
Geçen bir mevsimin daima ılık
Düşünceler taşıması ruhuma..

Gözler yumulunca başlıyan sefer,
Rüyalarım; benim olan memleket.
Bir uykudan aradığım saadet,
Her sabah oluşta kaybettiğim yer.

Bitmiyen ısrarı geçecek ömrün,
Zaman; bir meyvanın üstünde buğu.
Ümitle besleyip beklediğim gün,
Cenup kuşlarının son yolculuğu..

Emin Ülgener

Büyük Osmanlı Devletinin Kuruluşu — Türk ırkı cesur, cenkci, disiplinli bir ırktır. Osmanlı Türkü devrinde, (İlayi kelimetüllâh), bu mümtaz ırkın bu meziyetlerini kıymetlendiren bir (harekete geçmek bahanesi) bir kuvvet kaynağı oldu. Şarl Morra'nın pek güzel ifade ettiği gibi, burada dahi, (moral) ve (mantal), (fizik) yarattı; yani, (maneviyât) dünyası, büyük bir (maddiyât) dünyası yarattı: Büyük Osmanlı İmparatorluğu.

Fransız büyük inkılâbı — 1795 de, Fransızları büyük bir maneviyât dünyası sarstı. Hürriyet, Adalet, Müsavat gibi fikirlerden mürekkep bir (fikir - kuvvet) huzmesi, onları vecd içinde bıraktı. Bu (Hızla) birçok fetihler yaptılar.

Bilgi âleminde — Bunların idealizmi bunların (fikir - kuvveti), beynin tekâmülünde en yüksek merhaledir. Klod Bernar, Pastör, Röntgen, gibi insanlar, Renanın dediği gibi: (Cennet va'di, ve Cehennem korkusu olmaksızın, gayet temiz bir ömür sürdüler, birer kürek mahkûmu gibi çalıştılar. Dünyanın parasına, puluna, şöhretine ehemmiyet vermediler). Bunları böyle çalıştıran şey ne idi? Bunların (ruhlarının yayı) ne idi? (İnsanlığa hizmet etmek), (Bilgiye hizmet etmek) fikir - kuvveti. Ve, onların bu

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Akdeniz

Asırlık destanları yâdeyliyen Akdeniz,
Şehitlerin ruhunu şâdeyliyen Akdeniz
Gezmesin kucağında bizim dünkü seyisler,
Sana ancak hükmeder: Turgut, Burak Reisler...
Dalkılıç Leventleri selâmlasın milyonlar,
Yine sonsuz engine yelken açsın kalyonlar...
Tarih ayak uydursun bu haşmetli akına,
Kılıçlar isyan etsin : «Girmeyiz» diye kına..
Gün'ün kızıl okları saplanırken deryaya ,
Derya şâhı Barbaros nâra atsın «Dorya» ya :
«Bire kâfir, nereye yelkeni edip fora?
Asıl şimdi kopacak aramızda bir bora.»
Nolur gökleri sarsan bu sesi bir duyayım,
Ondan sonra ecelin buyruğuna uyayım..
Feryâdımı «Hızır» a ulaştır ey Akdeniz,
Beni de kollarında dolaştır ey Akdeniz..
Coşkun mavi suların yıkadıkça ruhumu,
Korsanların izini gözlüyorum Akdeniz..
Yeni bir Türk tûfanı yaratacak «Nuh» umu,
Tanrı'yı özler gibi özlüyorum Akdeniz..

Cemal Oğuz ÖCAL

İymanından, bu (Ülkü) sünden şimdiki Bilgi doğdu.

Japonların hârikulâde Uyanışı — Japonlardaki iymanın, fikir - kuvvetin şiddet ve derinliği, şimdiye kadar görülmemiş bir tarzdadır. Dr. Wesigerber'in (Le Temps) gazetesinde vaktile yazdığı gibi, bunu, bir Garplının beyni kavrayamaz. («Le Temps» 24 haziran 1939).

Anadolu İstiklâl Savaşı — İngiliz ataşemiliteri Armstrong yazıyor: (Sakarya muharebesinde, yarı aç, yarı çıplak Türk ordusu, tam yirmi bir gün, yirmi bir gece, Yunan ordusunu geçirmemeğe azmetti. Ortada ne kumanda, ne irtibat kalmıştı. Kumanda, takım kumandanı yüzbaşıların, mülâzımların, ve hattâ çavuşların, onbaşıların eline geçmişti) yani, burada hangi ırkın (fitrî) vasıfları daha mükemmelse o ırk kazanacaktı. Bu savaşta, bozuk Osmanlı Devletinin son iki asrında görüldüğü gibi, kumandanların birbirini çekememesi, ilh.. gibi idealsizlik, iymansızlık, eserleri de yoktu. Aksine, (Anadoluyu), öz topraklarımızı kurtarmak gibi yüksek bir emel, herkese bir kudsiyet vermişti. Netice: Geçemediler. İlerde de, böyle bir (iyman) bizde oldukça, kimseden korkumuz olmaz.

Türk milletinin kalkınması, terakki etmesi, hattâ yok olmaması için, şu (fikir - kuvvet) lere iyman etmek, mecburîdir:

1 — Türk ırkı, pek büyük mezîyetlere sahip olan bir ırktır.

2 — Türk ırkı, geçmişte, mazide, askerî, idarî, ilmî, medenî her alanda pek büyük işler başarmıştır.

(Burada, Erzurumlu Mehmet Arif beyin (Başımıza Gelenler) inde pek güzel ve derin bir tarzda anlattığı gibi, Türkleri okutmak, ve onlara kendi tarihlerini belletmek fevkalâde mühimdir. Çünkü, Türklerin geleceğe, istikbale emniyet ve itimatla bakabilmeleri için, geçmişlerinin büyüklüğüne (iyman etmiş) olmaları şarttır. Bana bu iymanı aşılamış olan keyfiyet, Leon Cahun, Grousset, Grenard, Prof. Dr. A. F. Legendre gibi garpşarkcılarının eserlerini okumuş olmamdır. Fransızca bilmiyenlere, Dr. Rıza Nur'un (Türk Tarihi) ni şiddetle tavsiye ederim.)

3 — Türklerin üç yüz senedir görülen düşkün hali, sathî ve yanlış anlaşılan bir din yüzünden (câhilâne taassup), ve (istibdat), ve (yabancı ırk) gibi, Türk ırkının haricinde kalan tesirler dolayısiyle, **Türkün beyninin uyuşturulmuş olmasıdır. Bu, geçici bir haldir.** Çünkü, hastalık anlaşılırsa ilâcı kolay bulunur. Türk ırkı gibi, geçmişte canlılığını ispat etmiş bir ırk öldürülemez. O, bu canlılığını, pek büyük devletler kurmak suretile, pek parlak bir tarzda göstermiştir.

4 — Türk ırkının geleceği, istikbali çok parlaktır: Buna en sağlam kefil, onun geçmişidir.

İşte, Türkleri kurtaracak, onları yükseltecek olan (fikir - kuvvetler), veya (millî iyman) budur. Fakat bu fikirlerin canlanması, beslenmesi için, (millî duygu), (millî iyman), (millî vecd), (millî antuzlyazm) lâzımdır. Eğer bu duygular olmazsa, bu fikirler (ölü) kalır.

Bir milletin uyanmasında, kalkınmasında büyük insanların rolü — A. Fouillée'nin yukarıda bahsi geçen eserinde, Lazarus'ün şu çok derin fikrini okudum: (Bir milletin özü, bir milletin ruhu, onun, kendi hakkında şuur edinmesinde, kendini bilmesinde, onun azmü iradesindedir. Ve, bu da, **onu mütemadiyen yaratanların zihnî, dimagî eseridir).**

Bu düşünce ne kadar derindir, ne kadar doğrudur, ne kadar ehemmiyetlidir, bilseniz!

Evet, bir milleti: **(mütemadiyen yaratmak)** lâzım!

Yani, o milletin en yüksek tabakasını teşkil eden aydınlar, münevverler, mütemadiyen, o millete, benliğini, geçmişteki büyük işlerini, elemlerini, (Renan: müşterek çekilen ıztırapların, müşterek mefahir kadar ve hattâ onlardan fazla olarak, bir millet yaratmakta tesirli olduğunu yazar) anlatması o millette, (ırkına ve milletine itimat uyandırması) lâzımdır. Bu hususta, millî şairlerin, millî mütefekkirlerin millî kahramanların, millî mimarların, millî musikişinasların, ilh.. rolü pek büyüktür.

Türkleri İran kültürüne meftun eden şey nedir, bilir misiniz? İranda, (Hafız), (Hayyam), Sa'di) gibi pek büyük insanların yetişmiş olmasıdır. En büyük Türklerden biri olan (Mevlânâ Celâleddin) in, Türkceyi bırakıp, İran dilinde yazmış olması, hep bu tesirdendir. O büyük insanların şahsî kudretleri, az kalsın, bütün Türkleri Acem yapacaktı.

Renanın: (Sadowada Almanları galip getiren sey, Kant'tır. Fihte'dir. Göte'dir, Protestanlıktır, felsefedir) demesini, ben, şöyle tefsir ediyorum: Kant, Almanlara (vazife duygusu) nu aşıladı. Göte, Alman ırkının yüksekliğine (iyman) ettirdi. Cünkü, Göte, son devirlerin en büyük insanlarından biridir. Onu yetiştiren millet pek büyüktür. Fihte, Almanlara (idealizm) i, ülkücülüğü, millî iymanı aşıladı. Protestanlık, onları katolikliğin hurafelerinden, onları (beyin baskısı) ndan kurtardı. Hep bunlar, Almanlara bir (fikir - kuvvet) huzmesi aşıladı. Ve nihayet şimdiki Almanya doğdu.

Arap Birliğinin en sağlam temeli, bugün dahi, (Kur'an) dır.

Yahudilerin din kitabına (portatif - nakli mümkün) vatan dahi denir.

Dr. Rıza Nur'un, (Namık Kemal hakkında, büyük emekler sarfile, mühim bir eser yazmasının sebebi, Türk milletinin kalkınmasında (Namık Kemal) in oynadığı ve ilerde de oynıyacağı mühim rolü derin bir tarzda kavramış olmasıdır.

Bu itibarla, Türklüğe en büyük hizmet edenler, Ömer Seyfettin, Ali Canib, Ziya Gökalp, Yahya Kemal, İsmail Habib gibi, şiirde ve nesirdeki (Allah vergileri) ni Türk milletinin yükselmesi uğrunda kullananlardır. Yahya Kemal'in (Kırk atlı) sını okuyan hangi nurlu Türk genci, derhal, koyu bir milletsever kesilemez. İsmail Habib'in (Varna muharebesi) ni okuyan hangi Türk, (vecit) ler içinde (gasy) olmaz!

Dr. Mustafa Hakkı Akansel

122

Tefrika No. 2

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Ayaklarım biribirine dolaşarak merdivene doğru koşarken duraksadım. Hayır.. Annemi, böyle bir müjdeyle ürkütmemeliydim!

Babam öldükten sonra, ana şefkatine bir de zevce kıskançlığı katarak beni sevgisinin çifte zincirine vuran annem, bu ziyaretten, kimbilir nasıl korkacaktı!

Babamı elinden alan ölümden sonra, bana yaklaşan saadeti bile çekemez olmuştu artık.

Sevincimi, çalınmış bir tavuk gibi, kanat çırpacağından korkarak, içimde boğdum. Şimdi bütün dikkatim gözbebeklerimde, burun deliklerimde, kulaklarımda. Aşağıdan gelecek sesleri, görerek, koklayarak dinlemeğe hazırlanıyorum.

İşte, kapı çalındı.

Annem, her kapı çalınışta, gizli bir tehlike sezen, o erkeksiz kadın endişesiyle sesleniyor:

— Kim o?..

Kısa bir çığlık.. İpek fışırtılarına karışan kucaklaşmalar.. İki ayrı sesin, karşılıklı, sitem, sevgi, hasret sözleri..

Kapıdan çekiliyorum: Merdivenler gıcırdamağa başladı...

***

Yengem?..

Yengem hoş kadındır: Gönlü yirmi yaşında bir ellilik! Yanağını allıksız, yüzünü düzgünsüz, kirpiklerini sürmesiz görmedim. Yarım asırlık vücudünü en şatafatlı süslerle donatır: Kulaklarında salkım salkım küpeler, kollarında kangal kangal bilezikler, parmaklarında biçim biçim yüzükler: Gül yüzük, baklava yüzük, tek taş yüzük, yakut yüzük, zümrüt yüzük ve yumuk yumuk yanacıklarında, rastıkla karartılmış püskürme benler!

Tavla oynar, piyano bilir, Arapça şarkılarla ut çalar, arasıra da rakı içer!

Üç koca eskitmiş!

Şimdi, dede yadigârı koskoca yalıda, iki kızile yapyalnız.

Onların bir ismi de Tunuslulardır. Bilmem, nasıl bir gizli bağla, onlara bu eski Osmanlı toprağından üç dört yüz altın gelir!

Annem, onları hem sever, hem sevmez.

Sever, çünkü kendilerini sevdirirler: Yalının en güzel odası bizimdir. Sarı topuzlu, fisto etekli karyolalara, ağustos sıcağında bile tir tir titreyen keten çarşaflar sererler. Gece, başucumuza, içinde buz parçaları ışıldıyan, kesme billûr bardaklarla âhududu şerbetleri konur. Sofrada, andlar, yeminlerle baş köşeye kuruluruz. Yemekler, hep bizim sevdiğimiz şeylerdir : Çerkes tavuğu, mayonezli levrek, su böreği, keşkül..

Ahçı Hüseyin ağa, yengeme, üçüncü kocası Şurayı Devlet azasından Fazlı paşanın bıraktığı en kıymetli miras olsa gerek!

Hüseyin ağanın çatık yüzü, yalıya misafir gelmedikçe gülümsemez. Bu bir ana iki kızdan ibaret ev halkının mini mini kursaklarına hizmet, onun ahçıbaşılık gururuna dokunuyor âdeta.. Küçücük tencerelerle yemek pişirmekten neredeyse zanaatini kaybedeceğini, her görüşte, bana yana yakıla anlatır.

Onun, bu konuşmalarımız arasında bir huyunu keşfettim: Yemeğini, karşısındakine medhettirirken kendisi kusur bulmaktan hoşlanıyor. Siz :

— Eline sağlık Hüseyin ağacığım, sütlaç enfesti.. Hele biraz da is kokutmuşsun, bayıldım doğrusu..

Derken, o, sizinkine üstün bir zevkin hoşnutsuzluğile başını hafiften diker :

— Daha lezzetli olurdu ya!!.. Biraz pirinçleri diri kaldı yoksam!

Fakat annem, misafirliğimizin üçüncü günü, mutlaka rahattan rahatsız olmıya başlar :

— Nihat, bugün gidelim artık..

— Canım anne...

İki kaşının birden havaya kalktığını görürüm :

— Olmaz oğlum, evi merak ettim. Hırsız mı girdi, yangın mı oldu Allah esirgesin, nedir? Karmakarışık rüyalar gördüm...

Yengem, bırakmam diye yemini basar, kızları iskarpinlerimizi kilitler, ben annemin peçesini saklarım ve nihayet, misafirliğimiz yirmi dört saat daha uzar..

Dönüşte, bir hediye almamız artık âdet olmuştur: İşte, şu yeşil çuhasını güveler didiklemiş köhne masanın üstündeki yazı takımı, şu cumadan cumaya taktığım, kapağı mine işlemeli altın saat, şu dürbün, hep yengemin hâtıraları.. Sonra, annemin yaz günlerinde Göksuya giderken giydiği ipek maşlah, babamın kehlibar ağızlığı da öyle.

Ama, ziyafetlerin ve hediyelerin arası biraz soğudu mu, ne zaman bahisleri geçse, annem, fena bir şey koklamış gibi burnunu kırarak başını iki yanına, mânalı mânalı sallar :

— O ne Gülter hanımdır o!.. Rahmetli amcacığımın daha kırkı dolmadan, evlâdı yerindeki polis Süleyman efendiyi istifa ettirip yalıya alıvermişti!

Annemin, genç yaşında veremden ölen rahmetli amcasını görmedim. Ama, rahmetli polis Süleyman efendinin fotoğrafını gördüm: Yengemin hakkı var!

Ben, köşe penceresinin önünde, bostanlara dalmış, bunları düşünürken, annemin, merdivenleri bir kedi yumuşaklığile çıkan ayak seslerini duydum. Kapı, yavaşça aralandı :

— Nihat...

— Efendim...

— Duymadın mı oğlum?.. Gülter yengen geldiler.

Bitaraf bir sesle :

— Yaaa, dedim, öyle mi?..

Annem, bu zoraki müjde karşısında kımıldamadığını görünce, sevin-

(Lûtfen sahifeyi çeviiniz)

123

cini, iki çatılmış kaş arkasında saklıyarak beni ayıpladı :

— Haydi, seni soruyorlar, in aşağı..

8 temmuz, 1913

Kanlıcaya gidiyoruz.

Ben, yeni elbisemi giydim; anne, eski çarşafını, O, kadınlığını babamla beraber gömmüş, yalnız anne kalmıştı!

Evimizin kapısını Besmeleyle kilitledik. Annem çarşıdan geçmek istemiyor: Babam, sağlığında izin vermezmiş!

Arka yollardan caddeye çıkıyoruz.

Tramvay, on dakika sonra geldi. Annem perdenin önünde, ben arkasında.. Sürücü, kırbacını dördüncü ata kadar şaklattı. Vardacı borusunu öttürdü. Bu, daima çocuk hayalimi kımıldatan debdebeli bir gidiştir: Gözlerimi kapar, bulutlar içinde kanatlanmış bir zafer arabasında, çelik yüzlü bir esatir cengâveri olurum!

Köprüde, Şirketi Hayriyenin 68 numaralı vapurunu hazır bulduk. 68 numara, Boğazın mavi sularına konan ilk beyaz vapurdur. Ona bindiğimiz zaman, bir martının kanatlarında uçardık.

Annem kamaraya girdi, ben güverteye çıktım. Aramıza bu kadar ayrılık koymayı kolay bir muvaffakıyet sanmayınız. Kalın peçesinin altından duyduğum dargın ses hâlâ kulaklarımda:

— Çok durma, üşürsün!

Unutuyor ki, temmuz sekiz, yaşım on dokuz.

Deniz tarafındaki son sıraya oturdum. Arkam, harem dairesinin bölmesi. Son yolcular nefes nefese koşuyor. Siyah pelerininin altından beyaz ellerinin memnu meyvası sallanan bir kıza, bütün güverte, yamyam gözlerle bakıyoruz.

Kaptan düdüğün ipini çekti. Bacadan, ıslak serpintilerle kalın bir ses, duman kıvrımlarına karışarak yayılıyor.

İskeleleri çekiyorlar. Kalkıyoruz.

Kaptan köprüsünün üstünde bir levha :

[Kaptanla musahabet memnudur]

Buna rağmen, ne zaman vapura binsem, kalabalıktan tiksinen bir kaç hatırlı yolcunun, bu yasak üstünde azametle oturduğunu görürüm!

68 numara, etrafındaki sandal kalabalığından sıyrılarak yavaş yavaş hızlanıyor.

Şamandıralar üstünde tünemiş deniz kuşları, dalgalar çarptıkça, ıslak kanatlarını şakırdatarak havalanıyorlar.

Bir balıkçı kayığını sıyırtarak geçiyoruz. Olta, iğnelere takılmış balıkların gümüş çırpınışlarile, denizden ışıl ışıl çıkıyor.

Vapur, dümen kırdı, Beşiktaşa uğrıyacak. Dolmabahçe sarayının önündeyiz: Perdeler inik, büyük demir kapılar kapalı. Rıhtımda taş kesilmiş nöbetçiler..

Bu saray, her Boğaziçi çocuğunun hayalinde mevzusuz bir masaldır..

Kuzguncukla Beylerbeyi arasında, sahil boyu giderken, nakkaş selvileri, içimin pırıl pırıl dünyasına karanlıklarını yığdılar. Bir anda, babamın, yarı aralık gözlerle bana bakan sapsarı yüzünü görür gibi oldum.

Burun kemiğinin sızısı... Bu ne müthiş şey!

Yosunlu kıyı sularını yırtarak, yalılara deyer gibi geçiyoruz. Kayıkhanelerin loş kemerinde, kızağa çekilmiş, kılıflar içinde fıtalar..

Kafesi yarı sürülmüş bir pencereden, ürkek bir el, gizli günahların telâşile sallanıp kaçıyor!

Göğsüm deniz rüzgârile dolu, bizim mahalleyi düşünüyorum: Şimdi güneş odamdadır. Karabaş, bostan duvarının gölgesinde öğle uykusuna serilir. Dolap dönmez. Güneşi içen topraktan kızgın bir sis tüter. Uzakta, mahalle mahalle dolaşan dondurmacının sesi. Sakanın eşeği, hiç şaşırmadan, sıra ile her kapının önünde durur. O olmasa, kaldırım taşları arasından fışkırmış otların bütün sokağı bürüyeceği muhakkak.

Kandilli akıntısını geçiyoruz. İşte Küçüksu kasrı, kıyıda, bembeyaz gülüyor..

Dere, ipekler taşan bir sandal kalabalığile gözümde canlandı..

Şu yengemi nasıl sevmeyim?.. Onun yumuşak, tatlı zekâsı olmasaydı, annemi hiç bir kuvvet evden sökemezdi. Zavallı annem! Kocasının evinden uzak bir gece geçirmeği bile onun hâtırasına sadakatsizlik sayıyor.

İşte, Kanlıca iskelesi göründü. İşte, yalının penceresinde yengemin örtüsüz başı renkli bir demet.. Mendilimi sallıyorum.. Gördü.. İşte Şehnaz, yalının rıhtımındaki kanapeye otunuş, denizi yırtarak geçen vapurdan habersiz, gözleri sularda düşünüyor.. İşte Karanfil kalfa, orta katın balkonunda, baş örtüsünün beyaz çerçevesi içinden simsiyah bakıyor..

Vapur duraksadı. İniyorum. Annem kamaradan çıkmış, merdiven başında, büyümüş gözlerle etrafı araştırıyor.. Beni görememenin korkusu, ona peçesini bile açtırmış!

Yalı, bizi bahçe kapısında karşıladı: Yengem, büyük kızı Mehru, Karanfil.. Bunlardan bir kaç adım geride de Şehnaz ve ahçıbaşı Hüseyin ağa..

Ne tuhaf kız bu Şehnaz: Yüzüme bile, uzaklara dalmış bir gözle bakıyor!

Yengemin kolları, ikimiz birden sardı. Tarhların arasından, yarı kucakta gidiyoruz.

Evimizin kapısından çıkalı, her adımda biraz daha yaşadığımı hissediyorum. Annemin, bütün çizgileri aşağı çekik tüzünde bile, âdeta bir... bir hüzünsüzlük var!

Bugün, öğle yemeğini, bir aydanberi ilk defa konuşan bir sofrada yedim.

Gece, çekik kaşlı, sapsarı bir ay, ihtiyar ağaçların yaprakları arasından çıkıverdi. Deniz, bu Japon fenerinden dökülen ışıklar içinde, ıslak parıltılarla yanıp sönüyor.

Şehnazla bahçede dolaşıyoruz. Annemle yengem, yukarıda balkondalar. Mehru, salonda piyano çalıyor.

Körfezin karşı kıyısında bir kömürcü kayığı demirlemiş. Baş direğinde yanan kandilden bir ışık kıvrıntısı denizde uzayıp kısalıyor. Sonra, tek heceli bir kemençe ve bir Karadeniz türküsü...

Şehnazla rıhtımdaki kanapeye yanyana oturduk. Koyu bir gece mavisi içinde körfez yalap yalap.. Susuyoruz. O da, ben de, birer yalnız insan sessizliğile susuyoruz.

Gizli gözlerle yüzüne bakıyorum : İnce profili, mehtabın her şeyi güzelleştiren büyüsü içinde ışıktan bir heykel.

Tuhaf şey.. Ben, nasıl olmuş da şimdiye kadar bu kıza hep görmeden bakmışım?

Gözlerimin yüzünde yürüdüğünü duydu galiba. Birden, uyandırılmış bir çocuk şaşkınlığile bana döndü. Dudaklarımızda, lâkırdısını unutmuş insanların utangaç gülümseyişile birbirimize bakıştık! Yanaklarıma, sıcak bir şeyin çıktığını duydum. Şakaklarımda tatlı bir zonklamayla, ondan tüten görünmez bir sihrin buğusu içinde âdeta terliyordum. . . .

(Devamı var)

Seçme, güzel şiirler

Sahilde akşam

Ruhum yol alırken bir hudutsuz sılaya
Gözlerim takılmıştı gökten asılan aya.
Saçlarım karıştıkça ıslanmış bir nefesle,
Esmer akşam öksürür kırık, ölgün bir sesle.
Küçücük dalgacıklar sahille dertleşirken,
Cilveleşin gölgeler gün hayaletleşirken.
Emerken endamını bir şeklin koyu loşluk,
Görünür yalnız siyah, hendesesiz bir loşluk.
Büyüyen ay denizin koynuna yaslanarak,
Bir yıldız koşuyor bak, âşığına uyarak!
Nihayet sonlanırken ruhumun bu sılası
O günden kalan tek iz : Akşamın hâtırası.

Samim GÖREÇ

Yollar

Günlerce atımın ayak sesile,
Bitmeyen dertlerle ağlıyor yollar;
Islıkla tuttuğum köy bestesile,
Yolcunun kalbini dağlıyor yollar.

Akşamın alaca karanlığında,
Bir nağme yükseldi yolun sağında;
Bak, çamlar yanıyor Ilgaz dağında;
Uzak beldeleri bağlıyor yollar.

Hüseyin AKALIN

Hulyâ

İ. Moravi'ye

Eski hulyâ ile ruhum soldu,
Uçtu mâzideki hicranlı bakış..
Yine hulyâlara cânan doldu,
Yine kalbimdeki son gülde yakış!

Âşıkıymış sesinin bülbüller,
Kızarırmış bakışından güller,
Kokusuymuş saçının sümbüller,
Yine sevdâlı gönüllerde nakış!

S. CENAN

Yamanlar şarkısı (*)

Rüzgâr ne fısıldar ve o çamlar ki ne anlar?
Sevda dolu, hülya dolu, bak işte Yamanlar.
Bin bir serenat söyliyerek geçti zamanlar,
Sevda dolu, hülya dolu, bak işte Yamanlar

Her derde şifa, kalbe teselli veren oymuş,
Görmüş te acep kim bu yerin zevkine doymuş?
Der, sanki, şu daldan dala neş'eyle uçan kuş :
Sevda dolu, hülya dolu, bak işte Yamanlar.

Ercümend ALACAKAPTAN

(*) Yamanlar İzmirin bir yaylâsıdır.

Sona doğru

Sanıyorum
Sönmeden mum...
Yakmalı mı?...

Misafirce
Geldi gece;
Bakmalı mı?.

Gözünü yum
Diyor uykum.
Yatmalı mı?..

Çalmada ney
Dolmada mey...
Tatmalı mı?
. . . .

Afyon — Hasan KUMALAR

SAYIN OKUYUCULARIMIZA :

1. Çınaltı'nın 6 aylık birinci cildi nefis bir surette hazırlanmaktadır. Fiatı, posta ücreti hariç, 330 kuruştur. Dışarıdan sipariş edenler için ayrıca 16,5 kuruş taahhütlü posta üceti zam olunur.

2. Cilde ait masraflar 80 kuruştan aşağıya indirilemediğinden birinci cildin fiatı 330 kuruş olmuştur.

3. Çınaraltı'nın tükenmiş olan 1. ve 2. sayılarının tekrar basılması kâğıt ve sair teknik zorluklar yüzünden gecikmiştir. Okuyucuların bu yüzden bizi affetmelerini ve bu hususta pek yakında yapacağımız ilânı beklemelerini rica ederiz.

4. Sayıları tamam olan sayın okuyucular, 6 aylık nüshaları 80 kuruş mukabilinde ciltletmek istedikleri takdirde Ankara caddesi numara 44 de Nefaset Cilt Evine müracaat etmelidirler. Çınar Yayın Evi bu cilt evinin yapacağı cildlere lâzım olan kapak kâğıdı ile arka bezini hazırlayıp vermiştir.

MİLLİYETÇİ DERGİLER